

ἀνέκδοτα, σκορπισμένα στα διάφορα έντυπα του καιρού που πρωτοδημοσιεύτηκαν, παρατεταμένα, άγνοημένα, άκοίταχτα. Είναι ανάγκη να γίνει το γρηγορότερο μιá περισυλλογή και έκδοση των κομματιών αυτών προτού καταστραφούν κι άφανιστούν για πάντα. Είναι ανάγκη, προπάντων, να γίνει μιá νέα κι ολοκληρωτική έκδοση του έργου του Παπαδιαμάντη με βάση χρονολογική, τή μόνη λογική και νόμιμη, μιá και δέν μπορείς ποτέ να το εκδώσει ο ίδιος και δέν ξαίρουμε ποιάν άλλη θά είχε προτιμήσει, ποιá και πόσα κομμάτια θά είχε συμπεριλάβει ή ποιá και πόσα θά είχε άποκλείσει. Όλες οι μέχρι σήμερα εκδόσεις καμωμένες βιαστικά και πρόχειρα, χωρίς κανένα σύστημα και τάξη, χωρίς να δηλώνεται πουθενά ή χρονολογία κι ένός έστω διηγήματος, δίνουν τήν έντύπωση του χάους και δέν επιτρέπουν τή σοβαρή μελέτη του έργου του, τήν παρακολούθηση τής προόδου και τής εξέλιξης τής τέχνης του, τής ανάπτυξης τής προσωπικότητάς του.

Το ζήτημα τούτο το σημαντικό κι έξαιρετικά περίπλοκο, προσπάθησα να ξεκαθαρίσω έξακριβώνοντας τή χρονολογία των έντύπων όπου πρωτοφάνηκε το κάθε κομμάτι, και που δέν μπορεί ν' απέχει πολύ από τήν εποχή τής συγγραφής. Πιστεύω πως, μ' ελάχιστες έξαιρέσεις, το πέτυχα, και μοναχά για δύο ή τρία διηγήματα από τα δημοσιευμένα σε περιοδικά του έξω έλληνισμού δέν είμαι σε θέση να βεβαιώσω πως δέν είναι άνατυπώσεις από προγενέστερες άγνωστές μου δημοσιεύσεις. Το ίδιο μπορώ να πω και για τα παρουσιαζόμενα ως «Μετά Θάνατον» έργα του Παπαδιαμάντη. Παρά τή ρητή δήλωση του κ. Γ. Ζερβού (που φρόντισε τήν έκδοση και είχε στα χέρια του τα χειρόγραφα του Παπαδιαμάντη) πως «πλήν δύο δημοσιευομένων ζώντος αυτού, όλα τ' άλλα είναι ανέκδοτα και προσχέδια διηγημάτων κατά το μάλλον ή ήττον πλήρη, εύρεθέντα υπό τής οικογενείας του μετά τον θάνατόν του», ανακά-

λυσα πέντε δημοσιευμένα στα παλαιότερα χρόνια από τον ίδιο το συγγραφέα, χωρίς ν' άποκλείεται να δημοσιεύτηκαν και τα υπόλοιπα, και τα χειρόγραφα που βρέθηκαν να είναι άπλά αντίγραφα ή προσχέδια. Τήν υπόθεση αυτή, έννοείται, τήν κάνω με πολλή επιφύλαξη. Όσο για τα δέκα διηγήματα (άρθ. 177-185 και 187) που φάνηκαν στο «Έλεύθερον Βήμα» στα 1925, αυτά είναι, πιθανώτατα του 1907, τής χρονιάς δηλαδή που αποτραβήχτηκε από τή διεύθυνση του «Νέου Άστεως» ο κ. Α. Κακλαμάνος κ' έμειναν έκτοτε στήν κατοχή του.

Έκτος όμως από εκείνα που σημειώνονται σε τούτο το τεύχος, έχω λόγους να πιστεύω πως υπάρχουν κι άλλα έργα του Παπαδιαμάντη που μοναχά μιá συστηματική έρευνα κι αποδελτίωση όλων των έντύπων του καιρού του (και των πιο άγνωστων ή λησμονημένων) θά μπορούσε κάποτε να μäs τ' αποκαλύψει. Τήν εργασία αυτή, όπως είναι φυσικό, δε μπορείς να πραγματοποιήσω, όχι μόνο γιατί ξεπερνάει τις δυνάμεις και τα μέσα ένός μόνου ανθρώπου, αλλά γιατί οι δημόσιες βιβλιοθήκες μας με τα κενά και τις αφάνταστες ελλείψεις που παρουσιάζουν (δέν έχουν καν μιá σχετικώς πλήρη σειρά των εκδόσεων των έργων του Παπαδιαμάντη!) δέν επιτρέπουν τήν αναίτηση πέρα από ένα ορισμένο σημείο και άποκαρδιώνουν τις περισσότερες φορές τον έρευνγητή με τα άνυπέρβλητα εμπόδια που προβάλλουν.

Από τις μεταφράσεις του Παπαδιαμάντη σημειώνω μονάχα όσες φάνηκαν με τ' όνομά του έκτος από του Δοστογιέφσκη («Το έγκλημα και ή τιμωρία») και του Χώλλ Κέϊν («Ο Μαζιώτης») που, αν και άνυπόγραφες, είναι γνωστό πως είναι δικές του και πολλοί μάλιστα ύποστηρίζουν ότι επηρέασαν σοβαρά τήν τέχνη του. Όποιος θελήσει να γνωρίσει κι άλλες μεταφράσεις του Παπαδιαμάντη μπορεί να τις βρει στήν «Έφημερίδα» (1885-92), στήν «Άκρόπολη» (1892-1900